

ALEXANDRE GALÍ
OBRA COMPLETA

HISTÒRIA DE LES INSTITUCIONS
I DEL MOVIMENT CULTURAL
A CATALUNYA
1900 a 1936

LLIBRE II
ENSENYAMENT PRIMARI
Segona part

BARCELONA
1979

1914

ESCOLA D'ESTIU

a) *Antecedents*

Hi ha dues menes d'antecedents de l'Escola d'Estiu. Els del Consell de Pedagogia, creador de la institució, i els dels mestres que li varen donar vida. Els del Consell de Pedagogia són representats per l'Eladi Homs que en va ésser l'inspirador i el primer director. Al cap de poc temps d'arribar d'Amèrica va escriure a la revista «Cataluña» (5 d'agost del 1911) un article titulat *Las Escuelas de verano para Maestros* en què presentava la institució com una novetat. Aquest article va ésser reproduït a la «Revista de Educación» en el número de setembre del mateix any i no creiem que fos el primer en què Homs tractava la qüestió. En sembla recordar que en la interessantíssima correspondència que havia anat enviant dels Estats Units, principalment a «La Veu de Catalunya», correspondència que caldria recollir en un volum, havia explicat d'una manera pintoresca la vida en una de les escoles d'estiu d'aquell país, en què ell havia estat inscrit.

L'article del 1911 a què ens referim està dividit en dues parts i en la segona, que duu l'epígraf «En España» comença amb l'estil singularment expressiu que aleshores el caracteritzava: «*Y nosotros, pobres maestros españoles, ¿dónde tenemos nuestras Escuelas de Verano? ¿Qué hacemos para conservar nuestra juventud y frescura profesional?*» I seguint per aquest camí va despenjant-se en consideracions molt certes en el fons però inexactíssimes en el detall, per acabar dient: «*Cordialidad... sinceridad... espíritu de ayuda al prójimo... pensamientos sociales... miras colectivas... cosas que todos podríamos tener sin desembolsar un céntimo; pequeñas virtudes cristianas que alegrarían nuestro trabajo y harían fecundas nuestras*

obras... Pero nos resistimos a probar de romper el hielo de la indiferencia que nos separa... ¡y tan delgado como es! ¡Tan poco que nos costaría hacer funcionar las Escuelas de Verano para maestros en nuestro país; modestas al principio pero cordiales y llenas del espíritu de juventud profesional, eficaces seguramente en todo tiempo!»

El lector que hagi llegit el capítol que hem dedicat a la tasca dels mestres en els mateixos moments que el senyor Homs escrivia aquestes paraules segurament es senyarà esbalaït; que hi hagi un pedagog que pugui recomanar com si prediqués l'evangeli una tasca que els mestres estaven realitzant davant dels seus ulls! El cas, evidentment, fa pensar en la feblesa i la fallàcia dels sentits humans quan com a casa nostra s'ha perdut la pròpia consciència. Els efectes de la presència del que és estranger sol ésser una pedra de toc per a dictaminar sobre la mentalitat dels pobles o dels individus. Hi ha dues posicions igualment primàries, elementals i incompletes: la dels qui davant del que és forà perden totalment de vista el propi i la dels qui per tòpic abominen de paraula de tot el que és estranger i en els fets ho imiten inconscient i fins servilment.

Només hi ha una posició veritablement intel·ligent, que és la que han seguit fa temps i segueixen els nostres industrials, o sigui, la de saber anar a cercar sense enrenou el que fan els altres amb la santa intenció d'aprofitar-se'n per al propi. Piratejar! Sembla que entre els grecs piratejar i comerciar es confonien. Almenys es demostra que la mentalitat comercial significa un gran avenç en l'evolució de la intel·ligència, com es demostra, creiem haver-ho dit, que els pobles comerciants són els que estan més a prop d'una perfecta civilitat. És molt diferent trapejear amb paraules, o diví Odisseu!, que anar a cops de puny per més que es sigui tan valent i ai las! tan estúpid com Aïax o Aquil·les.

Davant de les paraules de l'Homs els mestres mateixos devien quedar convençuts que eren unes mules, com el qui s'ha sentit a dir idiota amb tanta freqüència que acaba per creure que ho és. Que nosaltres sapiguem ningú no va contestar l'article de l'Homs. Per què, si tenia raó! On eren a Espanya les escoles d'estiu com les dels Estats Units?

L'Eladi Homs ja feia un any que pontificava des del Consell de Pedagogia, quan l'any 1914 va ésser anunciada a so de tabals

la primera Escola d'Estiu de la Mancomunitat de Catalunya; aleshores, però, els mestres ja s'havien refet i començaven a veure-hi clar. Amb la prudència característica dels nostres mestres, Llorenç Jou, contestant a la propaganda de la primera Escola d'Estiu presentada com una novetat, es va limitar a presentar una llista de les tasques que per iniciativa pròpia i sense cap ajuda ni cap estímul de ningú havien anat fent durant deu anys els estius, precisament per al propi perfeccionament, en aquells mateixos termes de cordialitat, de comprensió, de generositat que el senyor Homs preconitzava en el seu article del 1911.

El senyor Jou digué: «La lloable iniciativa del Consell d'Investigació Pedagògica anunciant per aquest estiu (en fascicle que no veiérem fins ahir i al qual haurem de referir-nos de nou), un curs de perfeccionament per a mestres amb la base del dibuix, treballs manuals i metodologia de la Montessori, ve a continuar una vella tradició de Catalunya, car pot recordar-se que pel 1903, de 20 a 31 de juliol, a Caça de la Selva, es donà un curset de treballs manuals dirigit per Esteve Carles al qual van assistir quinze mestres; pel mateix 1903 del 13 al 25 d'agost, Josep Udina donà a Barcelona un altre curset de treballs junt amb unes conferències d'August Vidal i Perera sobre Antropologia. Hi van assistir 94 alumnes. Pel 1903 també, durant les vacances de Nadal, Estrella Noguer donà a Girona un altre curset de treballs manuals creiem que aplicats a les noies. Del 28 de desembre del 1903 al 5 de gener del 1904 en Jaume Poch donà a Reus un altre curset de treballs manuals intercalant-hi sessions de cant escolar. Durant el Carnaval del 1904 el dit senyor Poch donà a Tortosa un altre curset de treballs manuals. Els primers d'abril del 1904 també el senyor Poch donà a Falset sis sessions de treballs manuals a 25 alumnes. Del 26 de juliol al 12 d'agost del 1904 la senyoreta Noguer donà a Girona un altre curset de treballs manuals. Del 10 al 31 d'agost del 1904 els senyors Udina i Vidal Perera repertiren llur curset de treballs manuals i Antropometria amb una assistència de 138 alumnes. Pel 1906, del 20 al 31 d'agost, sota la direcció de Melcior García Sánchez, hi hagué a Lleida un curset de treballs manuals i procediments psico-físics (sistema Manjón). Pel 1906 del 16 al 31 d'agost el senyor Udina donà a Barcelona el tercer curset de treballs manuals amb 61 alumnes. Del 16 al 31 d'agost del 1907 el senyor Udina donà el quart curset de treballs manuals. Pel 1912 del

5 al 15 d'agost es celebrà a Girona un curset de Tenedoria de Llibres, Física i Pedagogia amb 25 alumnes. La darrera setmana d'agost del 1913 hi hagué a Lleida, seguint-lo 25 alumnes, un curset d'Història de l'Art arquitectònic (totes les edats), organització escolar estrangera (Bèlgica, Suïssa, Itàlia i França), formació de museus escolars (minerals, insectes, plantes), metodologia aplicada (aritmètica, treballs manuals, geografia rural, llençatge) i curset de perfeccionament de Madrid (el del 1913).» (*Jou, Cal*, p. 214.)

Aquesta ressenya retrata una bona part de l'obra de les converses pedagògiques, però, com diem en altre lloc, el senyor Jou deixava d'esmentar que l'any 1904 una comissió de mestres composta pel mateix senyor Jou, Silvestre Santaló, Francesc Navés, Josep Montua, J. Llach i Pere Santaló van signar i publicar un document en el qual es propugnava la celebració d'una escola d'estiu, no pas local o comarcal com les converses sinó general per a tot Catalunya.

Te res d'estrany, doncs, que l'Escola d'Estiu de la Mancomunitat tingués èxit? La llavor llançada pels homes del Consell de Pedagogia una mica a l'atzar va trobar una terra fangada i adobada i tot, per més de deu anys de treballs constants. Si en iniciar la seva obra els homes de la Mancomunitat sigui per la causa que es vulguí no van fer justícia als mestres, en la perspectiva de la història cal satisfer aquest deute atribuïnt-los una part no petita entre els antecedents que van fer prosperar la iniciativa del Consell d'Investigació Pedagògica amb l'eficàcia que tindrem ocasió de comprovar.

b) *Cop d'ull general*

Des del 1914, que va ésser inaugurada, l'Escola d'Estiu es va celebrar sense interrupció fins a l'any 1923 inclusivament, o sigui, deu cursos. Es va reprendre immediatament després de la caiguda de la Dictadura de Primo de Rivera, o sigui el 1930 i va durar fins al 1935 inclusivament, o sigui sis cursos més. En conjunt setze cursos. Les dues primeres van ésser organitzades i dirigides per Eladi Homs i de la tercera fins la dotzena, o sigui deu cursos, per l'autor d'aquest llibre, que ja havia estat secretari de la segona. Les quatre últimes sessions van anar a càrrec de l'Escola Normal de la Generalitat.

Del 1914 al 1919 l'Escola d'Estiu va anar cercant la seva forma observant les necessitats dels mestres i atemperant-s'hi.

Va començar, com hem vist a través del text del senyor Jou, d'una manera espectacular amb temes d'actualitat apassionant, però de seguida es va veure que si bé per aquest procediment s'atrauen les multituds no es feia ni un treball a fons ni es donava a la institució una base de continuïtat prou sòlida que era el que calia assegurar. Aleshores, o sigui a partir de la segona Escola d'Estiu, la seva feina va ésser concebuda a base d'una sèrie de cursets de perfeccionament sobre tota mena de matèries, donant, però, una gran preferència a aquelles en què els mestres anaven més mancats, que eren precisament les de caràcter experimental o pràctic. Aquesta orientació, que es va deure al senyor Homs, va coincidir d'una manera gairebé exacta amb les necessitats i les aspiracions dels mestres, prou fatigats de lliçons i conferències orals més o menys adormidores o inútils i freturosos de practicar ells mateixos la pedagogia activa que era la que pressentien com a més perfecta i per a l'aplicació de la qual necessitaven uns elements de preparació que ni la Normal no els havia donat ni ells no es podien procurar amb el propi esforç.

En canvi, la Universitat Industrial, que era el lloc on funcionava l'Escola d'Estiu, amb els seus grans laboratoris equipats com no n'hi havia cap a Barcelona i molt pocs a Espanya, amb els seus tallers, les seves aules magnífiques de dibuix i treball buits d'alumnes en aquella època de l'any, oferia tots els elements que es poguessin desitjar, tant d'ordre material com de personal docent.

Una sèrie de conferències diverses, en què es procurava donar compte de les novetats pedagògiques o es tractaven temes d'interès general completaven la tasca docent. Al costat d'ella l'Escola organitzava un pla completíssim de visites a museus, fàbriques, serveis públics que emplenaven les tardes no sols a benefici dels mestres de fora de Barcelona sinó també dels de Barcelona mateix que així tenien ocasió de veure aspectes de la ciutat que el barceloní no veu mai. Les excursions i les festes completaven les activitats de l'Escola.

Quan es va veure que els mestres acollien els cursets i d'un any a l'altre desitjaven enfondir els seus estudis, el sistema es va perfeccionar creant dos graus: un d'entrada per a les inicia-

cions, i un de més avançat per als que volguessin anar treballant continuadament les matèries. Aquesta reforma es va introduir l'any 1918. El curs següent es va començar d'assajar el destriament del que era Escola d'Estiu de perfeccionament o d'adquisició de coneixements de la part de difusió d'idees noves, de problemes d'aplicació, d'estímul. Aquesta última part es va reservar per a l'última setmana que permetia una inscripció especial per als mestres que no podien passar a Barcelona tota la mesada i tenien interès a no perdre el contacte amb l'Escola d'Estiu. Per tal d'emplenar més, es reservaven per a l'última setmana les grans festes i solemnitats, com les conferències de professors estrangers, els concerts, les visites oficials i la llarga excursió final de dos o tres dies esdevinguda consuetudinària.

Cada setmana final, com es veurà en el capítol on resumirem el treball realitzat, prenia un caràcter diferent adaptat a les circumstàncies o les necessitats, o simplement al propòsit de donar-los novetat. L'any 1922 es va establir per primera vegada el contacte de la setmana final amb la Federació de Mestres Nacionals de Catalunya a la qual va ésser confiat el pla de les conferències i lliçons que s'hi varen celebrar, a càrrec de mestres catalans.

La confluència dels diferents corrents d'activitats que treballaven el camp de l'ensenyament a Catalunya des de primers de segle fou definitivament consagrada en aquesta sessió de l'Escola d'Estiu. La col·laboració que en va resultar va acabar d'assegurar el prestigi i l'eficàcia de la institució. A partir de l'any 1923 i per a donar forma a la dita col·laboració es va crear una comissió especial que es va regir per les bases següents: «1.ª Es crea una Comissió que s'encarregarà d'estudiar i proposar al Consell de Pedagogia l'organització de la Setmana Final de l'Escola d'Estiu i a la vegada col·laborarà amb la Direcció de la citada Escola per a dur a terme els actes que s'organitzin durant la setmana esmentada. 2.ª Aquesta Comissió serà constituïda per un delegat del Consell de Pedagogia que tindrà el càrrec de President, un delegat de la Federació Nacional de Mestres de Catalunya que serà Vice-president, el Director de l'Escola d'Estiu que serà el Secretari i quatre vocals, un dels quals serà delegat de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, i els altres tres seran nomenats per sufragi en la darrera sessió de la setmana final a raó de dos per majoria i un per minoria. 3.ª (Sobre la

renovació dels membres de la Comissió.) 4.ª La Comissió es reunirà obligatòriament durant les vacances de Nadal i el dia que determini la Mesa per a formular el projecte de la Setmana Final pròxima dintre les possibilitats que es puguin preveure i presentar-lo al Consell de Pedagogia. La Mesa de la Comissió es considerarà ponent del projecte però abans de la reunió citada ha d'haver recollit les inspiracions de tots els membres de la Comissió i ha d'haver circulat amb anticipació suficient el projecte que ha d'ésser discutit en la reunió de Nadal. 5.ª Durant les tasques de la Setmana Final serà necessària la presència a Barcelona d'un dels Presidents i un dels vocals com a mínim a més del Director de l'Escola d'Estiu. 6.ª (Sobre el treball i les despeses d'oficina a càrrec de l'Escola d'Estiu.) 7.ª (Sobre indemnització de despeses als membres de fora de Barcelona, d'acord amb les normes generals de la Mancomunitat.)»

Fins a l'any 1932 inclusivament no hi va haver cap més canvi en l'estructura de l'Escola d'Estiu, fora de la seva incorporació a l'Escola Normal de la Generalitat que va tenir lloc després de la sessió del 1931 en que deixà de dirigir-la l'autor d'aquest llibre. L'Escola Normal, però, es va cansar aviat de dur-la tal com nosaltres l'havíem estructurada. A partir de l'any 1933 va quedar reduïda a la Setmana Final i els Cursos de perfeccionament van ésser convertits en cursos d'hivern, dins l'Escola Normal. L'any 1935, però, coincidint amb el bienni que va seguir el 6 d'octubre del 1934 i estant a la Conselleria de Cultura Lluís Duran i Ventosa, es va tornar al tipus de la vella organització. La del 1936, reduïda una altra vegada a la Setmana Final, no es va arribar a celebrar.

Per què l'Escola Normal de la Generalitat va tenir interès o es va prestar a suprimir l'Escola d'Estiu com a escola? Confessem que nosaltres que formàvem part del claustre de la Normal no ho hem sabut mai. En part, hem de creure que eren misteris de la política de gran estil de l'Esquerra Republicana de Catalunya, un dels membres més caracteritzats de la qual era el senyor Miquel Santaló, professor i director durant un temps de la dita Normal, i, en part, mentre no se'ns demostrí el contrari, creiem que hi contribuï la por que feia al professorat de la Normal haver-se d'estar d'estaqueta tot l'estiu a Barcelona com hi va estar durant deu sessions l'autor d'aquest llibre o sigui mentre en va ésser director.

Una cosa sabem ben certa, i és que l'Escola Normal es va equivocar. No va saber veure, primerament, que els cursos de perfeccionament d'hivern i els d'estiu no eren incompatibles perquè en realitat eren dues coses diferents, i, segonament, que l'Escola d'Estiu era una institució *sui generis*, amb el seu esperit propi que podia subsistir sense necessitat de la Normal com havia viscut i prosperat durant tants anys i que podia ésser dirigida, ni que fos sota la inspiració de la Normal, per qualsevol tècnic competent de bona voluntat que se'n volgués encarregar. És que hi havia interès a treure-la de les nostres mans? Tot podria ésser, però confessem que aquesta qüestió no ens ha preocupat mai, perquè mai no ens ha preocupat res més que el nostre treball personal del qual hem fet dependre amb una exclusivitat molt gelosa tots els mèrits que poguéssim ostentar.

Quan l'Escola es va dividir en dos graus, o sigui a partir del 1918, els alumnes van ésser puntuats per a determinar el pas d'un grau a l'altre i per a lliurar certificacions, i cap a l'any 1920 la Mancomunitat va començar a concedir beques per a l'assistència l'any següent als alumnes que més s'haguessin distingit, a raó de dues beques per grau, que després foren augmentades a quatre. La Generalitat, comptant amb més possibilitats, va augmentar les beques fins a quaranta a raó de deu per província. Ja en els últims temps de la Mancomunitat les beques eren concedides previ informe de la Federació de Mestres de Catalunya.

Heus aquí la taula de la matrícula a l'Escola d'Estiu dels anys dels quals s'han conservat les dades: *

1914	191	inscrits	1920	180	inscrits
1915	180	»	1921	163	»
1916	73	»	1922	245	»
1917	69	»	1923	211	»
1918	54	»	1930	310	»
1919	108	»	1931	905	»

* El text original continuava amb la numeració dels anys 1932 a 1935, sense indicació del n.º d'inscrits. No havent trobat les xifres corresponents, hem suprimit aquests anys. (Nota dels editors.)

A partir de les sessions del 1930 van ésser utilitzats pels alumnes de l'Escola d'Estiu els serveis d'estada i restaurant de la Residència d'Estudiants que la Diputació de la Dictadura havia instal·lat en el recinte de la Universitat Industrial la qual cosa va permetre crear un ambient especialment animat i agradable. Ens hi ajudà molt el concurs inapreciable de Narcís Masó amb les seves múltiples aptituds, el qual durant els dos darrers anys de la nostra direcció va actuar de secretari.

c) Treball realitzat per anys

Ens limitarem a donar de cada any la nota central, que a partir de l'any 1919 va correspondre a les tasques de la Setmana Final. Com hem dit abans, l'Escola d'Estiu pròpiament dita va quedar cenyida a cursos pràctics de perfeccionament, amb preferència de Ciències naturals i Físico-químiques, Història, Geografia, Psicologia, Pedagogia, Música i Gimnàstica Rítmica, etc., que en els graus avançats s'especialitzaven en Microscòpia, Sistemàtica vegetal, Mesura psicològica, pedagògica o antropològica, etc.

1914 — La primera Escola d'Estiu va ésser dedicada al Mètode Montessori, als Treballs manuals i al Dibuix.

1915 — Estructurada l'Escola a base de cursos de treball, se'n van donar dinou, gairebé tots de caràcter pràctic i d'aplicació.

1916 — Va ésser una represa dels cursos de l'any anterior.

1917 — A més dels cursos de perfeccionament, es van estudiar els pedagogs contemporanis: Neumann per Modest Bargañó, Montessori (ensenyament elemental) per Eladi Homs, Decroly per Joan Alzina i Melis, Claparède per Llorenç Jou. L'excursió final va consistir en un càmping de tres dies al cap de Creus, el primer que s'havia realitzat a Catalunya en institucions docents.

1918 — El nucli d'aquest any va consistir en la pràctica del treball manual o realitzacions, tal com es practicava a l'Escola Superior dels Bells Oficis.

1919 — S'inicien els concursos d'ensenyament primari amb un Concurs Exposició de Treballs manuals que va ésser molt concorregut i va revelar l'existència de mestres que practicaven el treball manual amb un gran encert i molt d'enginy. Durant

L'Exposició van donar conferències sobre el mateix tema Artur Martorell, Manuel Ainaud, Rosa Sensat, Joan Palau Vera, Joaquim Torres Garcia i Francesc d'A. Galí.

1920 — La nota cabdal fou el curset d'Édouard Claparède sobre Psicologia de la Intelligència. Es va celebrar, en col·laboració amb la Junta de Ciències Naturals, el primer concurs-exposició d'herbaris i mètodes escolars per l'estudi de les plantes i la seva vida. L'èxit del concurs va ésser tan notable per les aptituds demostrades pels mestres que hi van prendre part i pel material recollit que van estimular el Consell de Pedagogia i la Junta de Ciències Naturals a celebrar-ne un altre per al curs següent.

1921 — A més del segon concurs d'herbaris, es van celebrar, durant la Setmana Final, sengles conferències de metodologia escolar a càrrec dels professors de les Normals catalanes Felip Solé i Oliver, de Lleida, Cassià Costal, de Girona, Fèlix Martí i Alpera, de Barcelona i Manuel Galés, de Tarragona. Durant els cursos de l'Escola s'havien fet unes pràctiques de Psicologia Escolar dirigides per l'Institut d'Orientació Professional.

1922 — S'inauguren dins la Setmana Final les sessions de lliçons pràctiques a càrrec de mestres nacionals. Professaren: Josep Barceló i Matas, lliçó de «Llenguatge»; Francesc Navés, «Què és un riu? Estudi del Llobregat»; Lluís Alabart, lliçó sobre «El paraigua»; Ramon Casares, lliçó sobre «La Ilíada»; Antònia Llop, vídua de Roig, lliçó sobre el decàmetre; Miquel Santaló, lliçó d'iniciació a la cartografia per mitjà de la representació topogràfica de l'aula. Totes les lliçons foren seguides de discussió. A més es donaren conferències, totes a càrrec de mestres o de personalitats del magisteri públic. Essent el primer any que actuava la Federació dins l'Escola d'Estiu, els actes van revestir una excepcional solemnitat. Passaren per la presidència de les sessions les representacions més qualificades de les nostres corporacions populars.

1923. — Durant la Setmana Final, que va anar creixent de públic i d'entusiasme, es van repetir les lliçons pràctiques perfeccionant la manera de desenvolupar-les. Les d'aquest any van anar a càrrec de Tomàs Vicens, Pere Blasi, Joan Capellà i Anna Rubies, mestres nacionals, i Salvi Figuerola, mestre d'una escola de la Mancomunitat, gairebé acabat de sortir de la Normal de Girona, que fou la revelació de la Setmana. En la ressenya

del «Butlletí dels Mestres» se'n diu: «La lliçó del senyor Figuerola ha estat un èxit complet, coronat per l'entusiasme despertat en els nois i en els mestres que no han tingut prou paraules per a felicitar-lo. No hi hagué discussió perquè tothom quedà meravellat del finíssim desenvolupament de la lliçó.»

Salvi Figuerola, esperança de la pàtria, trinxada en flor, substituït del seu càrrec per la Dictadura militar, va morir dos o tres anys després d'aquesta sessió triomfal, essent professor de l'Escola Blanquerna. El petit cementiri de Sant Julià d'Altura que és el que correspon al Sanatori de la Torre Bonica serva les seves despulles.

1930 — La Setmana Final continuà les lliçons pràctiques que tan plaiïen als mestres, però aquest any hi hagué una altra novetat. Al llarg de tota l'Escola d'Estiu va funcionar una classe d'una vintena de nois d'11 a 13 anys amb els quals es va fer un experiment d'escola activa pel Mètode del Projecte. El tema adoptat fou la construcció d'un castell en guix. La classe fou confiada a un mestre jove, Antolí Tarrats i Mayola sota el control d'una comissió composta per Josep Barceló i Matas, Narcís Masó i Valentí i el director de l'Escola d'Estiu. També hi va col·laborar el mestre Sebastià Pla que aquell any donava un curs de realitzacions o treball manual escolar artístic a base d'elements fàcils de treballar, una de les altres novetats de l'Escola. Els resultats d'aquest interessant assaig il·lustrat amb moltes fotografies es troba en el volum corresponent de l'Escola d'Estiu. Les lliçons pràctiques van anar a càrrec de Josep Barceló que va cloure l'assaig d'escola activa, Martí Tauler, director de les Escoles Ribas de Rubí, Adela Trayter de Barceló, Ramon Torroja i Ricard Coll aquest últim professor de dibuix de l'Escola Blanquerna.

1931 — Aquesta Escola d'Estiu, la primera organitzada dins la República, va prendre proporcions apoteòsiques. S'inscriviren als cursos de perfeccionament, que foren extraordinàriament variats, 550 alumnes. Amb la Setmana Final les inscripcions passaren de 900. Entre els cursos funcionaren vuit classes de català. Es va confiar a Esteve Pitarch un assaig d'Escola Activa com el de l'any anterior però a base d'un centre d'interès: l'aigua, segons el mètode de Decroly. Durant la Setmana Final es van celebrar les clàssiques lliçons pràctiques a càrrec d'Albert Trias, Jaume Farré i Vidal mestre de la província de Lugo, Pere

Blasi i Abelard Fàbrega i va ésser honorada amb un curset de Pierre Bovet, director de l'Institut de Ciències de l'Educació sobre «L'amor filial i les seves crisis». Però la nota dominant fou la vida mateixa de l'Escola d'Estiu que mai no havia assolit com aquest any una activitat tan intensa en què els alumnes col·laboraven amb més entusiasme que els professors i directors. Era el mètode del *self government* practicat pels mateixos mestres col·laborant a les tasques de l'Escola. Fruit d'aquest entusiasme fou el «Diari de l'Escola d'Estiu» que publicaren imprès els alumnes des de l'1 al 31 d'agost. Generalment les Setmanes Finals s'acabaven amb un àpat, cosa plaent als catalans com a gent culta, i d'una manera especial als mestres. El de l'any 1931 fou de set-cents coberts i es va haver de fer a l'aire lliure en els patis de la Universitat Industrial sota un gran envelopat. Confessem que nosaltres mateixos, molt amics de les coses vives i espontànies però no tant de les coses espectaculars i excessives, ens hi vàrem sentir arrossegats.

1932 — Fou el primer en que nosaltres no érem director. L'Escola d'Estiu va continuar extraordinàriament animada i en la Setmana Final es va reproduir una de les cèlebres Converses dels mestres que es va dedicar a estudiar els «Problemes que planteja l'ensenyament del llenguatge a Catalunya». El resultat de la Conversa foren les normes per a l'aplicació del Decret de Marcellí Domingo que hem reproduït en un altre lloc. També va ésser estudiat teòricament el problema de l'educació moral a l'escola amb sengles conferències de Jaume Serra i Hunter, Joaquim Xirau, Rudolf Llopis, M. Garcia Morente i un curset de tres conferències del professor J. Delvolvé, de Tolosa. Completa-rem els actes una exposició de llibres per a infants i periòdics infantils.

1933 — Va ésser el primer any en què no es va fer Escola d'Estiu. La part de Setmana Final va consistir en una assemblea dedicada a estudiar els problemes de la formació moral i cívica dels nois d'acord amb les lleis de la República. Es va fer una exposició de material d'Escola Activa i de periòdics escolars.

1934 — Continuant el procediment de l'assemblea inaugurat l'any anterior, es van estudiar els problemes de la implantació de l'escola unificada.

1935 — Aquest any, últim de l'Escola d'Estiu, la institució va funcionar una altra vegada en ple. La Setmana Final va ésser

dedicada a l'Escola Activa segons el mètode Décroly. Hi van donar conferències i hi van fer demostracions les professores belgues senyoretas Jadouille, Gallien, Claret, J. Jadot-Décroly i Degand, i la professora suïssa senyoreta Descoedres. Com en les sessions del 1930 i 1931, es va organitzar una classe pràctica d'Escola Activa a càrrec del mestre B. Sampol, del Grup Escolar de l'Escola Normal de la Generalitat, que va funcionar com a experiment durant tota l'Escola d'Estiu.

d) *Balanç i valoració*

Què deuen Catalunya i els mestres a l'Escola d'Estiu? Al nostre judici l'obra més important de l'Escola d'Estiu és haver creat un fogar de cultura on els mestres desitjosos de perfeccionar-se, de rebre estímuls i orientacions per a millorar la seva tasca trobaven tot el que podien desitjar: comprensió, bona caïra, llocs de treball, eines i material, professors, llibres, noble esbargiment enmig del treball, mitjans de relació i aquella franquesa, aquella confiança que l'home fet necessita com l'infant per a expansionar les seves possibilitats. Els mestres no es van enganyar. Fins havent-hi moltes reserves de caràcter oficial o polític van comprendre que l'Escola d'Estiu era la seva casa autèntica i hi acudien un any darrera l'altre, i quan es desferen els malentesos i els organismes oficials dels mestres anaren a la una amb els de la Mancomunitat, la romeria anual a l'Escola d'Estiu o a les seves Setmanes Finals va esdevenir gairebé ritual. Això sol podia haver fet la glòria de l'Escola d'Estiu, però un cop d'ull al resum de la seva tasca que acabem de donar farà veure al lector que pot ostentar molts mèrits més. Mirarem de posar-ne en evidència alguns, perquè al nostre judici no són pas els més importants els que es pogueren manifestar amb actes d'esclat. Després de la creació del propi fogar, potser el més important de l'Escola d'Estiu és haver acostumat els mestres a la manera de treballar activa que la pedagogia teòrica precomnitzava. Les hores bones de l'Escola d'Estiu eren aquelles en què els seus inscrits, a voltes en nombre reduït, passaven al laboratori de química o de ciències naturals, o a la sala de realitzacions o al camp herboritzant o recollint pedres o consultant els grans repertoris per a entrenar-se a la investigació històrica, etc. al costat de mestres estudiants com ells, que no es cansaven mai.

Què hi aprenien els mestres? Davant del que sabien que era tan poc, nosaltres tenim el convenciment que hi aprenien moltes coses engrescadores, però sobretot aprenien el que no té preu: aprenien a estudiar per l'únic mètode vàlid que és el del propi treball estimulat pel propi interès, és a dir aprenien no en teories que el vent s'enduu sinó practicant aquells mètodes actius que podien després renovar i salvar llur tasca escolar. Essent l'Escola d'Estiu el seu fogar rebien l'exemple vivent del que podia ésser un règim escolar franc, obert i ple d'incentius, en la tasca que s'hi feia, i en la manera de fer-la rebien l'única lliçó de pedagogia de veritable eficàcia.

Però d'això, no se n'acontentava l'Escola d'Estiu. Sabia que el mestre ha d'ésser un esperit obert, en primer lloc, a tot el que pugui contribuir a salvar la seva tasca professional de la rutina i l'encartonament i obert, segonament, a totes les inquietuds i apetències de l'esperit, puix ningú com el mestre ha de dir el vell aforisme: res del que és humà m'és aliè. A això responia, d'una banda, l'interès a posar el mestre en contacte amb totes les novetats pedagògiques, i, de l'altra, la varietat de tasques complementàries de l'Escola: visites, conferències sobre temes diversos, festes, concerts, representacions teatrals, excursions, etc., que en conjunt pesaven tant com totes les tasques docents al plegat. En l'Escola d'Estiu van ésser estudiats i comentats els grans pedagogs moderns, es van donar a conèixer les idees més noves en pedagogia i psicologia, es van fer aplicacions pràctiques dels mètodes més de darrera hora... És, doncs, exagerat de dir que la institució creada per la Mancomunitat de Catalunya l'any 1914 fou durant vint anys la veritable educadora dels mestres de Catalunya? Se li pot escamotejar el mèrit d'ésser ella la principal promotora del millorament del nostre magisteri i del notable nivell d'avenç que va assolir la nostra escola durant l'època esmentada? Si hom ressegueix les pàgines del «Butlletí dels Mestres», publicació posada, com l'Escola d'Estiu, a mans dels mateixos mestres, de l'any 1922, que es va fundar, als darrers anys de la publicació abans del 1936, hom veurà la diferència de qualitat dels treballs dels mestres, diferència que en la seva part més important nosaltres creiem atribuïble a la influència de l'Escola d'Estiu. Cert que no se li deu tot. Ja hem vist com els nostres mestres venien disposats, i preparats i tot, a una tasca com la va fer l'Escola d'Estiu; però se

li deu el fet d'haver provocat l'eclosió definitiva i gosem dir ben eficaç d'aquestes disposicions i del seu contingut.

Un altre dels èxits de l'Escola fou el reconeixement espontani dels mestres envers aquella institució que va anar esdevenint tan seva. Heus aquí l'elogi que en un esclat d'entusiasme l'any 1933 en va fer públicament un d'ells, Ramon Torroja, aleshores director de l'Escola Graduada de l'Escola Normal de la Generalitat: *Elogi de l'Escola d'Estiu*. «Les paraules que encapçalen aquest breu article donen el to de la impressió que tinc ara en començar a escriure'l. He viscut de prop, des de l'any 15 ençà, les jornades d'aquesta Escola d'Estiu tan nostra, tan bell reflex de la nostra cultura pedagògica. Ha estat sempre llar i planter dels nostres mestres. Ha mobilitzat cada any la gent inquieta, la gent estudiosa. Ha donat cada vegada orientacions de tota mena des de les altes i d'ordre especulatiu als darrers treballs de la tècnica. Els mestres hi han viscut les hores de formació i perfeccionament i les del contacte emotiu, de la companyonia. L'Escola d'Estiu nostra ha estat tothora *classe i llar*. Té, amics i companys, una tradició; ja té una tradició; i conserva a més un esperit obert, un afany mai no satisfet i sempre assenyat...» I després de transcriure la primera estrofa de l'*Excelsior* de Maragall acaba el seu elogi comentant les dues darreres converses de la Setmana Final i acaba dient: «Era un espectacle encoratjador i patriòtic, en el sentit més alt de la paraula. El cos magisterial que sent la responsabilitat dels moments de transformació i collabora en l'obra que depèn, en gran part, d'ell, voleu una gesta més interessant i digna? Les converses sobre bilingüisme i sobre formació moral provenen la voluntat i la capacitat del nostre magisteri, i mostren de passada els fruits de la nostra Escola d'Estiu. Per això se m'ha acudit avui fer un elogi d'ella» («BM», V, p. 306.)

e) *Els col·laboradors principals de l'Escola d'Estiu*

I no és encoratjador poder fer l'elogi d'una institució sense haver d'elogiar cap persona? Però nosaltres, que coneixem la institució més que ningú, tenim un deute envers els qui la van fer possible. En primer lloc, els mestres que en van ésser alumnes. Mai no hem vist una adhesió tan senzilla, tan espontània i tan noble com la d'ells. Fou per aquest afecte que els alumnes,

portaren a la institució i als professors que l'obra es va poder realitzar i va reeixir. En segon lloc, devem un elogi als dos únics funcionaris del Consell de Pedagogia que, col·laborant en l'obra de l'Escola d'Estiu, hi van dedicar tot el seu esforç. Foren l'oficial de secretaria, Antoni Rubí, i la mecanògrafa bibliotecària, Dolors Roca. Potser ningú més, fins a l'any 1922. Entre el professorat mereix esment en primera línia l'incomparable jesuïta pare Joaquim M. de Barnola, que va fer del seu treball prop dels mestres en l'Escola d'Estiu una part de la seva vocació. Al costat d'ell, en el ram de les Ciències Naturals, va dedicar també moltes hores a l'Escola d'Estiu el senyor Salvador Maluquer i en el ram de Química i Ensenyament Domèstic va ésser una de les professores més constants la senyoreta Concepció Farran. Des de l'any 1918 fins al 1923 fou també un dels puntals de l'Escola la classe de Realitzacions que portava amb preferència Rafael Solanic de l'Escola dels Bel·ls Oficis. També fou especialment constant Joan Llongueras amb la Gimnàstica Rítmica i les cançons escolars. Entre els dos o tres secretaris que va tenir l'Escola ja hem esmentat els inapreciables serveis de Narcís Masó en les activíssimes sessions del 1930 i 1931.

Fora de l'Escola i en el si del Consell de Pedagogia i del Consell Permanent de la Mancomunitat vàrem comptar amb un vot de confiança tan ample com es pogués desitjar, però els dos anys abans de la Dictadura, o sigui quan es va fer la lligada amb la Federació de Mestres, vàrem comptar amb el concurs generós d'un home tan comprensiu com el conseller de Cultura superior del Consell de Pedagogia, senyor Francesc Martorell, que fou el primer president de la Comissió de la Setmana Final. La llista de col·laboradors de l'Escola d'Estiu tots ells ben abnegats fóra llarguíssima. La que es va publicar en el fascicle de l'any 1921 ocupa tres pàgines; l'any 1935 possiblement doblaria.

f) *Extensió de l'Escola d'Estiu*

El projecte de creació de l'Escola d'Estiu duia com a complement el d'una revista pedagògica que fos repartida gratuïtament als mestres i que havia de continuar durant l'hivern, segons el pla de l'Eladi Homs, l'obra renovadora i de perfeccionament de l'Escola d'Estiu. Això es va complir d'una manera molt diferent de com l'Homs ho tenia pensat. Havent sobrevingut la que po-

dríem anomenar crisi de l'Homs, que es va manifestar obertament després de la segona Escola d'Estiu en què nosaltres vam intervenir com a secretari, el Consell de Pedagogia va confiar la revista a Eugeni d'Ors, que veia les coses d'una manera molt diferent de l'Homs i va fer no una revista pedagògica sinó una revista literàrio-cultural, *la revista* que Catalunya no acabava de resoldre mai. Fou «Quaderns d'Estudi», la història i el comentari de la qual no correspon a aquest llibre sinó a un dels que dedicarem a la cultura general juntament amb les altres revistes i les societats literàries.

Però el pensament de l'Homs era inicialment bo: els mestres necessitaven una revista, no pas, però, perquè continués l'obra concreta de l'Escola d'Estiu seguint-ne els passos, sinó perquè completés sense solució de continuïtat i d'una manera general l'obra de perfeccionament i d'iniciació prop del nostre magisteri. Aquesta part del programa de l'Homs, nosaltres la vàrem completar l'any 1922 amb el «Butlletí dels Mestres», la ressenya del qual es pot trobar en el lloc cronològic corresponent d'aquest mateix capítol.

En canvi, nosaltres recollint un sentiment dels alumnes de l'Escola d'Estiu, alguns dels quals es resignaven de mal grat a deixar unes tasques tot just encetades, vàrem proposar la continuació durant l'hivern d'algunes d'aquelles tasques creant els Cursos de Vespre que al cap d'algun temps es transformaren en cursos dominicals i després donaren lloc a alguns cursos ambulants. Tot això el lector ho trobarà explicat sota la rúbrica: Cursos de vespre, dominicals i ambulants.

g) *Publicacions de l'Escola d'Estiu*

A la primeria l'Escola d'Estiu no publicava més que els seus programes que constituïen uns fascicles en vuitè de 12 a 16 pàgines, i encara en fulls solts es solia publicar el programa de la Setmana Final. L'any 1919 es va iniciar la publicació del llibre anual amb l'història de l'Escola d'Estiu acabada de celebrar i resums o reproduccions textuais de les conferències notables i fotografies i gravats. El primer no fou un llibre sinó un fascicle de 32 pàgines on hi ha un breu història de les escoles d'estiu precedents. De l'any 1922 al 1932 es van publicar sengles volumets, tots ells per damunt del centenar de pàgines. Hi ha en

la sèrie, però, la llacuna del volum corresponent a l'Escola d'Estiu de l'any 1931 que no es va publicar, i la inevitable del 1924 al 1929, tots dos inclosos, en que no hi va haver Escola d'Estiu. La falla del volum de l'Escola d'Estiu del 1931 queda suplerta parcialment en certs aspectes, i amb aventatge en altres, pel curiosíssim «Diari de l'Escola d'Estiu de la Generalitat de Catalunya». Amb el seu entusiasme, amb el seu esperit, amb el seu enginy i amb els seus defectes aquest «Diari» és un bon exponent de la qualitat dels mestres joves de Catalunya en aquella data.

A part les publicacions que acabem d'esmentar (i a part també la premsa diària) es troba informació força completa sobre l'Escola en els volums *L'obra realitzada*, de la Mancomunitat de Catalunya, 1923, *L'obra de Cultura*, 1932 i en el «Butlletí dels Mestres».